

na to, računski raspolaze, i time menja udes (sudbina). Stoga zadatak mišljenja počiva u tome da odgovara udesu uskraćivanja, tj. da se neprestano promišlja ono, što je prisutno, kao i da se misleći pođe u susret udesu koji nam se uskraćuje, kao uskraćivanju, te da se tako pripremi spremnost za mogući dolazak udesa. O ovom mišljenju, u krajnjem slučaju, može biti rečeno da bi moglo biti obris senke, koji ocrtava mogući dolazak udesa. Odgovarajući tome, Heidegger je svoje misaone pokušaje naznačio kao »preliminarno mišljenje«.

Pogleda li se okolina savremenog filozofskog radnog polja, onda će priličiti ovo: Heideggerove misli nisu prošle na taj način da njihovi učinci danas ne postoje, već one, štaviše, pripadaju budućnosti, na taj način da njihovo prihvatanje i rasprava s njima tek predstoji mišljenju kao zadatak u dvostrukom obliku: kao ustrajno promišljanje znanstvenotehničkog sveta i njegovog metafizičkog-povesnog porekla, i kao misaona priprema »udesu« u njegovom mogućem dolasku.

To bi moglo biti dovoljno da se odluči ono što je bitno, u pogledu pitanja: da li je mišljenje već spremno za prijem Heideggerovih misli?

šta jest danas

O potrebi i nužnosti pristupa Heideggeru

michael theunissen

U *Frankfurter Allgemeine Zeitung* od 25. jula 1953. godine, Jürgen Habermas je objavio tekst pod naslovom *S Heideggerom misliti protiv Heideggera*, o Heideggerovim, tada objavljenim, beleškama iz 1935. godine. Ta parola važi još i danas. Pre, kao i posle, naime, niko nije mogao usvojiti Heideggerovu poziciju a da ne dođe u opoziciju prema njemu.

U očito neizostavnoj dvoznačnosti jedne odgovorne recepcije Heideggera, ogleda se nesloga u vlastitom Heideggerovom mišljenju. Upadljivo dvoznačan u ovom mišljenju je posebno njegov odnos prema povesti. To je bitno. Promišljanje onog što jest danas i ujedno jedna jedva verovatna nesvesnost o onoj realno određujućoj moći povesnog procesa. Povesnost ljudskog tubitka on reflektira bez bilo kakve refleksije o svojoj vlastitoj istorijskoj (historische) uslovljenosti. Taj isti Heidegger, koji stoji u stalnom razgovoru s filozofskom tradicijom, sasvim se sklanja obračunu sa svojim savremenicima. I pre svega: taj isti Heidegger koji promišlja bit tehnike da bi »iz nipošto mišljenih temeljnih crta savremenog razdoblja naslutio u mišljenju vreme koje dolazi...« (*Der Spiegel*, Nr. 23, 1976), beži pred tehničkoznanstvenom civilizacijom u jedan pozadinski svet (Hinterwelt), čiji ga lepi privid zavodi na to da baš od nacionalsocijalizma očekuje proračunati »susret planetarno određene tehnike i novovekovnog čoveka«.

Ko se pita zašto Heideggera ne može ni da se ignoriše, niti da ga se bez daljnjeg sledi, moraće svoj pogled da usredsredi na jednu posvuda očitu tendenciju. Ono što osobito obeležava Heideggera izgleda da je to da on moć otvaranja svoje daleke perspektive plaća jednom osobitom slepoćom prema najbližem, a dubinu, jednim rdavim nedostatkom na površini. Ovo se još jasnije da očitati na njegovoj dijagnozi vremena. Od njega smo naučili da neko dostatno razumevanje naše situacije traži račun o onome što je već hiljadama godina na putu. U ovom pogledu ta dijagnoza unosi jednu korektivnu funkciju prema onim borniranim savremenim analizama koje, na primer, apsolutiraju *Kapital* kao jedinu osnovu objašnjavanja. Da ona, uz sve to, više skriva nego što otkriva, to je slučaj stoga što ona previše naglo odskače od ravni pojava realiteta i preskače konkretne, posredujuće veze faktičke povesti u koje smo upleteni.

Ova tendencija kod Heideggera otežavala je da se uoči njegovo poveseofilozofsko mesto. Njome je markirana (skrivena) tačka na kojoj je njegova, dugo vremena puka epigonska škola, postala produktivna. Gadamerova hermeneutika (1960) i Tugendhatova govornoanalitička filozofija (1976), koje se, dakako, nadovezuju na svoj način na pojam razumevanja, izgleda da upućuju na to da Heideggerovo mišljenje poseduje budućnost, u području svog neposrednog porekla. Nije li, ipak, Diltheyeva teorija razumevanja ono s čijom pomoći je *Sein und Zeit* (1927) preoblikovao Husserlovu fenomenologiju? Temeljnije razmotreno, Heidegger pripada u kretanje posthegelovskog duha. On je tako uz mogao da se svrsta u misaonu povest Zapada što je sebe otepio od tog svog korena. Svoje istorijsko poreklo zanekao je on već kroz stilizaciju *Bitka i vremena*, koja ovu knjigu — u eklantnom protivrečju ne samo s njenim učinkom, nego i s njenim realnim značenjem — u neku ruku reduoirao na njen daleki cilj, ekspoziciju pitanja bitka koje je previdano od Grka naovamo, te time odbija u egzoteriju ono što uglavnom nudi, a to je analitika tubitka koja se crpi iz izvora posthegelovske antropologije. Upravo će biti neprepoznatljiv izvor razvitka koji je izveden u *Bitku i vremenu* — u čijem toku Heidegger vraća miš-

ljenje na Parmenidov stavak — ako u njega ne može da se intrguše njegova početna orijentacija na praksu.

Misliti s Heideggerom protiv Heideggera — to, kao prvo, znači: staviti ga natrag u povetni kontekst, iz kojega je on sebe izdvojio. Samo onda će s njegovom granicom biti vidljiva i njegova veličina. Ono što je nakon Hegelove smrti ostalo još da se ispuni, a što je već sam Hegel uveo, egzemplarno je formulisao Marx sa svojim zahtevom za ukidanjem filozofije. Tome odgovarajući, Heideggerova veličina leži u tome što on filozofiju doista destrukcije antičke ontologije predučnosti do piznog programa prevladavanja metafizike, on je ostao veran ovom zadatku. Karl Löwith je u ranom Heideggeru video pre svega kritičara, koji je iskovan u susretu s Kierkegaardom, i ovaj utisak potkrepljuje čitavo Heideggerovo delo: kritika filozofije je zajednički naziv svih njegovih nastojanja, koja su zaista relevantna.

Protiv tradicije Heidegger prigovara da ona predstavlja bitak kao biće, i da ga ne iznosi kao bitak u jezik. Upravo je baš to fiksiranje »bitka« ono kroz šta on, sa svoje strane, iznosi teške prigovore. Sumnja u podobnost ove višeznačne reči za označavanje njegove stvari (mišljenja), ni njemu samom nije bila strana. Ona je morala biti raščišćena pre nego što se i htelo samo diskutovati da li ima smisla da se bitak tematizuje odvojeno od bića. To što Heidegger krivuda između magičnog bajanja i mitskog čutanja, ovde se ne slaže i daje posvuda skepsu. Kao god što bi se moglo s pravom prigovoriti da je tradicija zanemarivala tematiziranje bitka, takođe je u svakom slučaju sumnjivo da li uopšte stoji ono što prigovor postavlja: da je tradicija u celini bila izvan pitanja bitka. »Mišljenje bitka« se može razumeti tako da ga utvrđuje aristotelovsko ontogiziranje filozofije. Povratak Aristotelu posredovan je kroz posthegelovsku restauraciju ontologije. Još u ranim godinama, pod uticajem spisa *Von der mannigfachen Bedeutung des Seienden nach Aristoteles* Franza Brentanosa, Heidegger je u svojoj dalekovidosti tek primetio koliko je u svom čitavom protezanju na celinu povese predaje bio zavisao od odluka najnovije povesti. Vremenom uslovljene granice, koje on sebi postavlja kroz fiksiranje na pitanje bitka samog, bivaju jasnije kada se ima u vidu ono što se uskraćuje njegovom kritičkom zahvatu. U temelju su mu nepristupačni argumenti koji su Hegela pokretali da se s bitkom počne, ali da se na tome ne ostane. Problemi koji su bili od značaja za novovekovnu teoriju svesti i samosvesti biće apstraktno prihvaćeni. Takođe ne treba iz vida ispustiti poznu Platonovu filozofiju, u kojoj se, tek s obzirom na Aristotelovo sužavanje horizonta, svaka vrsta mišljenja bitka ukazuje kao nemogućnost filozofskog postavljanja pitanja.

S Heideggerom misliti protiv Heideggera — to znači, drugo: osloboditi njegovu stvar od posledica tendencije izdvajanja (od ostalog mišljenja), koja je radila protiv te stvari. Njegova stvar je ista ona Hegelova, dakle, blizu usprkos svemu. Želi li se ona opisati pod tačkom gledišta s obzirom na koju bismo je mogli učiniti našom, onda se može reći: našu povesnu stvarnost koja više nije razumljiva u nasleđenim kategorijama, Heidegger želi da zahvati u kritičkom obračunu s tradicijom, u mislima koje odgovaraju toj povesnoj stvarnosti. Ovo ga vodi jednom protivrečnom pothvatu, utoliko i ukoliko, u tu svrhu uspostavljeno sredstvo, ono što jest danas izručuje onom što je bilo juče i prekjue. Sasvim nasuprot, reč je o tome da se njegova dijagnoza vremena — bez gubitka na širini i dubini — snabde primere-nim instrumentarijem koji je primeren onom ko misli u današnje vreme. Posvuda će biti implicirano to da se onim putem, kojim je on prošao, moramo vratiti da bismo ponovo prošli. Jer, sa starenjem je rasla i njegova sklonost da se kloni modernih svetskih uslova. Nesumnjiv znak za to je promena, kojoj nisu mogla odoleti isto tako ni merila njegove kritike, promena koju, uostalom, pokazuje dvostrukost njegovog odnosa prema Grcima. Kao što *Sein und Zeit* meri antičku ontologiju predučnog prema kriterijumima moderne, koja je ovde predstavljena kroz hrišćansku antropologiju od Augustina do Kierkegarda, tako njegov pozni rad modernu, u kojoj se ispunjava metafizika subjektiviteta, ispituje na normativnom idealu antičkog helenizma. Ona, Heideggeru često prebacivana nesklonost da na temelju svoje kritike subjektivizma nađe pristup »legitimnosti novovekovlja« (Blumenberg), uzorno demonstrira stvarnu udaljenost jednog takvog tumačenja, koje jedino može biti interesantno kao najnoviji događaj u dugoj povesti nemačke grekomanije.

Nije dvojbeno, međutim, samo Heideggerovo mišljenje, nego, na svoj način, i njegov mnogo diskutovani jezik. On nas privlači i odbija. Time što uvodi migom izvornosti, on u temelju uskraćuje prisvajanje. Ta dvoičnost je zato okrivljavala jednu sasvim drugu dvoičnost neodgovorne recepcije Heideggera, koja, po svoj prilici, pripada prošlosti, a koja se kroz puko navijanje velikih reči oslobadala od napora pojma. U osvrtnu na njen fatalni učinak mora se utvrditi: ništa Heideggerovo mišljenje ne skriva tako dobro kao jezik. U tom smislu teza da se s Heideggerom misli protiv Heideggera znači, konačno, treće: prevesti njegovo mišljenje na jedan racionalan jezik. Od uspeha ove transformacije zavisice da li će s izumiranjem zanata mišljenja bitka takođe presahnuti moć koja je proizšla iz Heideggera, ili, da li će on zaista moći da menja savremenu svest.

Izbor i prevod: M. Prokopijević